

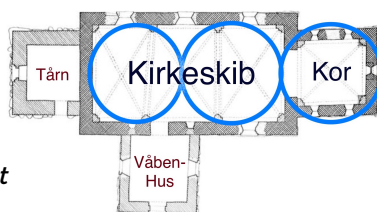
HISTORIE

I vikingetiden (800 - 1050 e.Kr.) har der ligget en stormandsgård på området omkring Lisbjerg kirke. I centrum af gårdspladsen blev der opført en trækirke engang i 1000-tallet. Ifølge kilderne var Aarhus-området biskop bosat i Lisbjerg (egentlig Lysbjerg) i denne periode. Trækirken har som noget usædvanligt haft vidjeklædte, pudsede og dekorerede indervægge.

Over trækirken - på dette markante sted i landskabet - blev Lisbjerg kirke bygget i 1100-tallet, en romansk kirke. Kirken har kunnet ses vidt omkring i landskabet, fra Århusbugten, fra vejene i Egådalen og fra Skejby bakker. Kirken var dengang blandt de store kirker i Aarhusområdet og den var hovedkirke i Lisbjerg herred, der i tidlig middelalder omfattede det meste af Aarhus bugten. Lisbjerg har ligget strategisk vigtigt i forhold til trafikken nordpå til og fra Aarhus over Egå. Som herredsby har Lisbjerg været magtfuld og rig.

KIRKEBYGNINGEN

Kirken er orienteret traditionelt med koret mod øst og kirkeskibet vest herfor.

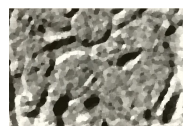

Kirkens grundplan giver os et kig ind i den gamle kirkebyggers hoved. Grundplanen er dannet ud fra tre lige store cirkler på linje. Kirkeskibet er anlagt på to cirklers omskrevne kvadrater og det mindre kor er dannet på tredje cirkels indskrevne kvadrat (se tegningen).

Murværket i skib og kor er opført af granitmarksten, kildekalk (frådsten) og kridtsten. Tårn og våbenhus, som er tilbygget i 1400-tallet, er af tegl - munkesten i munkeforbandt. Våbenhuset har været våben-garderobe, men det blev også brugt til møder og undervisning, til skrifte og som læ for barselskoner. I middelalderen har bønderne betalt skat(tiende) til ejeren af kirken - i mange tilfælde den stedlige biskop, som så havde ansvaret for kirkens vedligehold. Områdets stormænd kan have bidraget med kostbart inventar. Præsten fik en gård til rådighed og var bonde blandt bønder.

GRAVDÆKSEL En såkaldt ligsten fra 11-1200-tallet i romansk stil er indmuret i våbenhusets sydgavl. Motivet er et processions-kors på en stander kantet med ranker. Årstallet 1782 øverst er tilhugget senere.

Nederst under standeren ses en løve, måske et symbol på dyderne?

Ved reformationen overgik alt kirkegodset til kronen. Ved mageskifte og gave kom kirker og gårde nu i mange tilfælde under adelen og godsejernes ejerskab. De skulle forvalte tiendet. Mange kirker forfaldt efterfølgende, fordi væriderne blev brugt efter godsejernes behov. Det fortælles, at en præst tidligt i 1600-tallet stod uden præstegård i Lisbjerg og derfor flyttede ind i våbenhuset, der dengang havde to etager. Chr.d.IV. oprettede en militær i 1615. Nu skulle bønderkarlene i Lisbjerg stille til et til to timers militær eksersits ved kirken hver søn- og helligdag året rundt. Endnu op i 1800-tallet stod der et kraftigt egeskab i våbenhuset, brugt til våben. I begyndelsen af 1700-tallet var Lisbjerg kirke stærkt forfalden og blev renoveret, bl.a. blev tårn og våbenhus stabiliseret med murankre. Tårnets tag er blevet ændret flere gange. Det nuværende pyramidetag er opført i 1884.

OFFERSTEN? I våbenhusets vestside er indmuret en stor sten med frugtbarheds-symboler, skålgruber, fra bronzealderen. Har bakketoppen været kultsted i oldtiden?

På kirkens nordside tæt ved tårnet er en tilmuret dør-åbning, som måske er en oprindelig kvindeindgang.

KIRKEGÅRDEN

Lisbjerg kirkegård ligger frodig og velplejet omkring kirken, kranset af stendiger og med fine udsyn mod syd, vest og nord. Også østpå mod Egå engsø og Aarhusbugten er der kig.. Kirkegården er under omformning i disse år, grundet nye gravskikke og ændringer i sognets demografi.

Kirkegården kan opleves som et antal rum med hver sin karakter. Øst og sydpå for kirken ligger traditionelle gravsteder med lave hække og grusstier. Sydvest for kirken er et forsænket areal. Her er ledige gravsteder fjernet. Området har parkpræg med græs og buske. Ved diget øst for koret og også mod vest ved indgangen er lapidarer med bevaringsværdige gravsten. Nord for kirken er kirkegårdsområdet blevet udvidet i 1951. Et fald i terrænet markerer skellet mellem den gamle kirkegård og den nye. På det nye kirkegårdsområde er nordøst hjørnet lagt ud til urnegravpladser. Resten er klassisk dansk kirkegård fra sidste halvdel af 1900-tallet. Af kirkegårdens ca. 500 gravpladser er knap 200 i brug. Da Lisbjerg er udpeget til kommunalt vækstområde, forventes behovet for gravpladser at stige på sigt. Marken nordover mod skoven er reserveret med udvidelse af kirkegården for øje.

Ved kirkens nordside findes et **FAMILIEGRAVSTED** for ejerne af Gråmølle, den store vandmølle nedenfor Lisbjerg, hvor datidens Randersvej krydsede Egå. De små granitssøjler, der markerer gravstedet kan ses. Selve gravstenene som er fra 1600-tallet er flyttet indendørs - spørg graveren!

Detalje fra gravsten

En RUNDGANG indenfor i kirken:

I VÅBENHUSET befinder sig to indmurede gravsten. Den ene er blevet genbrugt ved, at de oprindelige navne er blevet borthugget og nye sat ind.

I våbenhuset på sydvæggen hænger et billede af kirkens klenodie: Det Gyldne Alter, "Lisbjergalteret", som nu befinder sig på Nationalmuseet. En god fotostat i fuld størrelse befinder sig på sognegården ved Lisbjerg Skole.

Kunsthistorikeren Poul Nørlund om Lisbjergalteret: "et af de mærkeligste og betydningsfuldeste kunstværker, der er bevaret fra Danmarks ældste middelalder." Se iøvrigt litteraturlisten sidst i denne folder.

Inde i KIRKESKIBET til højre for døren hænger den altertavle, som blev byttet med Lisbjergalteret i 1867, da dette blev overført til det daværende Kongelige Kunstkammer. Det er malet af professor ved Kunstakademiet Jørgen Roed i datidens fromme stil og forestiller Kristi opstandelse.

Nogle Lisbjergborgere fortrød sidenhen byttet. - Orglet er et godt lille instrument på 12 stemmer, bygget af Carsten Lund, Birkerød i 1980. Musikere berømmer kirken for dens fine akustik.

- Skib og kor havde oprindeligt fladt bjælkeloft, men omkring 1450 indsatte biskop Jens Iversen Lange, som på den tid ejede kirken, de tre hvælve i skibet og det ene hvælv i koret. Kirken fik indvendig spidsede buer og blev mao. "gotificeret". Ved den lejlighed forsvandt næsten alle kalkmalerierne. Kun dekorationerne på ribberne, de to mestersignaturer og biskop Jens Iversen Langes våbenskjold, de tre roser, er

bevaret. Resten er så medtaget, at man har fremdraget det, fotograferet det og derpå kalket det over igen. Skibet der hænger i kirken er orlogsfregatten "Immanuel" (det betyder "Gud med os"), bestykket med 28 kanoner, bygget og skænket til kirken af skomager J. S. Petersen af Lisbjerg.

Kirkerummet med det nye alter. Stolestaderne er lavet i 1995 af snedkermester Rasmussen i Lisbjerg.

Døbefonten er af granit og formodentlig af samme alder som kirken. Den er magen til flere lignende granitdøbefonte på Århus egnen.

Dåbsfadet, som er et tungt malmfad, er formentlig kommet til kirken fra den fornemme adelsdame Marie Below, som var af slægten Bille. På fadet står: "Erlige og velbyrdige mand og strenge ridder Claus Steensen Bille, Lyngsgård og Bohus, Norges riges Hovmester. Er Gud for os, hvo kan da være imod os. 1594".

Marie Below mistede 3 ægtemænd og sin formue og sad de sidste år af sit liv ganske forarmet på en bondegård lige øst for kirken, som hun ejede. - Ved barnedåb bruges en glasindsats lavet af Rikke Stenholdt.

Alterkalken er sammensat af dele fra forskellige tider: Foden er fra ca. 1600. Her står givernes navne: Christian Urne og hustru Ide Daa til Lyngbygård. Foden fik et større bæger i 1841, da det gamle forekom for lille. Under foden står: "Repareret 1841 af Carl Hansen" (guldsmed i Århus). En disk til brødet er fra 1661 med indgrave-rede Sct. Georgskors ved randen.

Alterstagerne blev 1705 skænket af "Deel-foged Peder Jensen Bunde udi Lusberg til Liisberg kircke for hans og hans hustrues begravelse 2'de liusestager."

I Koret er 5 romanske vinduer med glasmaleri (Maria med barnet) i det østlige. Korset er af billedhugger Gudrun Stenberg fra 1982. Samme år blev hele alterpartiet fornyet.

Kirken er blevet undersøgt meget grundigt af Nationalmuseet, Moesgård. I 1994 foretog man en udgravning inden i kirken og fandt resterne af 2 bygningsperioder for haller med buede vægge også kendt fra trelleborgene. Der har altså ligget 2 på hinanden følgende stormandshaller på dette sted. Derefter kom en trækirke og derefter omkring 1140 den nuværende stenkirke.

Kilder:

- **Annette Dam: Vikingernes Aros**, Moesgaard Museum 2005, side 52 – 61. En god, hurtig oversigt over Lisbjerg Kirkes historie.
- **Jepsen, Jens og Madsen, H.J.: Trækirke og stormandshal i Lisbjerg**. Særtryk af Kuml 1996. Jydsk arkæologisk Selskab. Side 149 – 171.
- **Bendixen, Rasmus: En herredskirkes Historie. Lisbjerg Kirke**. Hasle 1977.
- **Nørlund, Poul: Gyldne Altre** (1926). Den ultimative bog om gyldne altre. Wormianum 1968.
- **Grinder-Hansen, Poul: Image and Altar 800 – 1300**. Copenhagen 2007. PNM vol. 23, Copenhagen 2014. Se specielt Ulla Haastrups indlæg.
- **danmarkskirker.natmus.dk** -> Århus Amt -> Lisbjerg kirke (41 sider). Lidt ældre detaljeret gennemgang af kirken.
- **Nationalmuseets registrant over altertavler** <http://www.altertavler.dk> - ÅR 04.03.02 og krucifixet ÅR 04.03.01.